

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філософський факультет
Кафедра теорії та історії культури

Навчальна програма
курсу

“БІБЛІЄЗНАВСТВО”

Уклав: канд.іст. наук,
доцент
Васьків А.Ю.

Львів 2005

Навчальний курс “Біблієзнавство” розрахований на 53 год. лекційних занять та 17 год. – практичних. Курс покликаний висвітлити низку засадничих питань науки про Біблію. Серед них – історія формування Біблійного канону, біблійні переклади та видання – від найперших – до сучасних; особливості соціально-побутової сфери біблійних часів; специфіка і форми функціонування Біблії в іудаїзмі та християнстві; Біблія як об’єкт критики та інтерпретації; історія біблієзнавчих досліджень. Виклад курсу передбачає також з’ясування впливу біблійних сюжетів і мотивів на традиції світової та української культури. Засвоєння даного матеріалу дасть студентам можливість системно володіти знаннями про Біблію як сакральний та культурницький феномен, навчить їх працювати з біблійними текстами, аналізувати їх, проводити компаративістичний аналіз, сприятиме духовно-моральному становленню студентської молоді.

Курс “Біблієзнавство” є полісистемним з точки зору міждисциплінарних зв’язків. Він екстраполюється на курси “Всесвітня історія”, “Історія української та зарубіжної культури”, “Всесвітня література” та інші. Курс лекційно самодостатній, однак найбільш цікаві та актуальні теми виносяться для розгляду на семінарські заняття. Виклад матеріалу передбачає поєднання тематичного та історичного, інформативного та проблемного підходів. Курс ґрунтується на загальнонаукових релігієзнавчих принципах об’єктивності, наукової коректності, надконфесійності, історизму тощо. В основу розробки навчальної програми покладено матеріал підручника С. Головащенко «Біблієзнавство» (К., 2001)

СТРУКТУРА КУРСУ:

ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ:

Тема 1. Вступ до курсу “Біблієзнавство” (2 год.)

Тема 2. Соціально-історичний та філософсько-світоглядний контекст формування Біблійних текстів. (2 год.)

Тема 3. Склад та структура Біблії: канон Старого Завіту (6 год.)

- Тема 4. Склад та структура Біблії: канон Нового Завіту (6 год.)
- Тема 5. Апокрифічні тексти Біблійної традиції (4 год.)
- Тема 6. Моральна концепція Біблії (4 год.)
- Тема 7. Переклади Біблії мовами народів світу: історія і сучасність (4 год.)
- Тема 8. Переклади Біблії українською мовою (4 год.)
- Тема 9. Збереження тексту Біблії: манускрипти та видання (2 год.)
- Тема 10. Принципи інтерпретації Біблії. Біблійна герменевтика (4 год.)
- Тема 11. Історичні напрями дослідження і тлумачення Біблії (2 год.)
- Тема 12. Біблія в системі іудейського та християнського Богослужінь (2 год.)
- Тема 13. Біблія як культурний феномен (4 год.)
- Тема 14. Антропологічні виміри трансцендентного у Біблії (філософсько-теологічний аспект) (2 год.)
- Тема 15. Світ Біблії у соціально-побутовому, культурологічному та природознавчому аспектах (4 год.)

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ:

- Тема 1. Структурний аналіз біблійних текстів (4 год.)
- Тема 2. Біблійна герменевтика і принципи інтерпретації Святого Письма (2 год.)
- Тема 3. Біблійна моральна доктрина (2 год.)
- Тема 4. Порівняльний аналіз синоптичних Євангелій (2 год.)
- Тема 5. Біблія в системі світової культури (4 год.)
- Тема 6. Біблія та українська духовна культура. (3 год.)

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ:

Тема 1. Вступ до курсу “Біблієзнавство” (2 год.)

Загальна анотація. Методологічні засади і принципи курсу. Принципи об’єктивності, конфесійного плюралізму і толерантності, історизму та дуальності. Загальна характеристика богословського та світського (науково-академічного) підходів до Біблії.

Ознайомлення із структурою та загальним змістом курсу. Методика роботи з біблійними текстами. Міждисциплінарність курсу “Біблієзнавство”. Біблійна історія, біблійна археологія, біблійна географія, біблійна етнологія.

Загальний огляд історіографії курсу: богословський та світський (науково-академічний) бібліографічні блоки. Методика роботи з біблійними текстами.

Тема 2. Соціально-історичний та філософсько-світоглядний контекст формування Біблійних текстів. (2 год.)

Доба виникнення Старозавітніх текстів. Загальні етапи іудейської історії. Становлення держави в Землі обітованній. Формування релігійної системи іудаїзму. Іудейське та Ізраїльське царства. Історія Храму. Завоювання Іудеї Римом. Статус Іудейської провінції в Римській імперії. Палестина в елліністичному світі.

Початки християнства і формування Новозавітньої традиції. Елліністичний світогляд та його впливи на іудейство та раннє християнство.

Стоїцизм, епікурейство, скептицизм, еkleктизм, неопіфагорейство. Платонізм, неоплатонізм. Релігійні культи та масовий світогляд в Римській імперії. Релігійні вірування, месіанські, есхатологічні сподівання та інтелектуальні пошуки в іудейському середовищі. Ранньохристиянська традиція: есхатологічний та соціальний вимір формування Новозавітного канону: еволюція і трансформація.

Тема 3. Склад та структура Біблії: канон Старого Завіту (6 год.)

Поняття Біблійного канону. Формування канону. Визначення “правильності” текстів та їхнього складу. Роль Переказу. Історико-культурні підстави для формування канонічного тексту.

Традиційні погляди на природу Біблійного канону. Богонантхненність як критерій канонічності. Інші критерії канонічності. Історичний характер текстуальних джерел Біблії. Богословське розуміння богодухновенності Біблійних текстів.

Традиція “усного права” як джерело Старозавітного канону. Писемні джерела Старозавітного тексту. Давньоєврейська релігійна поезія.

Тора. Становлення Старозавітних текстів, їх канонізація. “Александрійський канон: традиція Септуагінти та Вульгати”. Палестинська версія: Ямнійський канон, масоретська традиція. Іудейський ТаНаХ (Тора – П”ятикнижжя, Небіім - Пророки, Хетувім - Писання). Упорядник ТаНаХу Раббі Акіба.

Старий завіт у християнській традиції: православна, католицька та протестантські редакції.

Структурний аналіз (філософсько-богословський контекст) Старозавітного канону: П”ятикнижжя (Буття, Вихід, Левит, Числа, Повторення Закону), Девтерономічний твір, твір Хроніста, поетичні книги, книги пророків (“великі” та “малі” пророки).

Тема 4. Склад та структура Біблії: канон Нового Завіту (6 год.)

Новий завіт як нова парадигма зв’язку людей з Богом. Становлення Новозавітного тексту. Усні джерела Новозавітної традиції. Аграфи. Писемні джерела Нового Завіту. Новозавітні парафрази Старозавітних текстів. Євангельська традиція. Євангелісти. Формування корпусу апостольських послань. Діяння як літописна традиція опису подій. Візіонерська література (література Одкровенень) як джерело Новозавітних текстів.

Формування Новозавітного канону – роль церковної традиції. Етапи канонізації Нового Завіту. Перші згадки у отців Церкви: Климентія Римського, Ігнатія Антіохійського, Полікарпа Смирнського, Юстина Філософа, Татіана, Іринія Ліонського, Климента Александрійського та Тертуліана. Новозавітні списки (редакції) перших століть нашої ери. Свідчення Орігена. Корекції Евсевія Александрійського. “Африканський список”. Канон Афанасія Александрійського. Рішення церковних соборів щодо канонізації Новозавітних текстів. Лаодікейський та “африканські собори”. Проблемні аспекти канонічності окремих Новозавітних текстів.

Склад та структура християнського Нового Завіту: Євангелія, Книги Діянь, Послання Святих Апостолів, Книги Одрокнення (Об’явлення) Св. Іоанна богослова (Апокаліпсис)

Тема 5. Апокрифічні тексти Біблійної традиції (4 год.)

“Псевдоєпіграфи” – як апокрифічна традиція. Причини появи апокрифів. “Сумнівність” та “спірність”: “антилегомени”. Відносність термінів “апокрифи” та “псевдоєпіграфи”.

Апокрифічні тексти Старозавітної традиції. Апокрифи канону Септуагінти. Псевдоєпіграфи – твори, яких немає в жодному з канонічних текстів. Легендарні перекази. Твори апокаліптичного жанру. Апокрифічні тексти “писань мудрих”. Гімнографічні тексти

“Новозавітні апокрифи”. Апокрифічні Євангелія: Євангелія єбонітів, Євангеліє євреїв, Євангеліє назорейів, “Євангелія дитинства”. Гностичні Євангелія: апокриф Іоанна, Євангеліє від Фоми, Євангеліє від Пилипа. Апокрифічні версії Діянь Апостольських. Апокрифічні послання. Апокрифічні Апокаліпсиси. Ісотрична доля та значення апокрифічних текстів.

Тема 6. Моральна концепція Біблії (4 год.)

Біблійні джерела християнської етики.

Моральні принципи Старозавітної традиції. Філософсько-богословський аналіз Десяти Заповідей Божих. Характерні особливості Старозавітної моральної концепції: категоричність, імперативність, структурованість, алегоризм. Джерела моральних принципів Старого Завіту.

Новозавітня мораль – логічне продовження і розвиток Декалогу. Екстраполяція Десяти Заповідей через алгоритм любові. Моральний Євангельський закон. Нагірна проповідь Ісуса Христа – квінтесенція моральної концепції християнства. Блаженства як моральні категорії. Декалог і Нагірна проповідь – спільне і відмінне. Етичні категорії у Біблійній традиції та вченні отців Церкви: сутність та класифікація.

Тема 7. Переклади Біблії мовами народів світу: історія і сучасність (4 год.)

Переклади Біблії як засіб релігійної комунікації. Святість Біблійних мов: іудейський та християнський підходи. Богословсько-канонічний та культурологічний підходи до перекладів Біблії. Проблеми інтерпретації Біблійних текстів у процесі перекладу.

Переклади Старозавітного тексту. Септуагінта. Проблема дружоканонічних текстів.

Переклади Біблії європейськими мовами. Вульгата. Середньовічні переклади. Переклади XII-XV ст. Переклади доби Реформації (XVI-XVII ст.). Переклади Лютера та Еразма Ротердамського, Дж. Уїкліфа. Шведсько-датські

переклади. Женевська Біблія. Біблія короля Якова. Переклади ХУІІІ ст. Краліцький переклад. Переклади Сан-Мігеля, А. Мартіні, Р. Сімоні, А.О. Кальме. Переклади ХІХ-ХХ ст. “Екуменічні” або інтерденомінаційні переклади. Традиції перекладу Святого Письма в США, Англії та Німеччині.

Переклади Біблії мовами народів Близького та Далекого Сходу, Передньої та Центральної Азії, Індії.

Церковнослов’янські переклади російською мовою. Геннадіївська Біблія. Російське Біблійне товариство. Переклади Г. Павського, архимандрита Макарія (Глухарєва). Синодальний переклад. Російські переклади ХІХ-ХХ ст. Білоруські переклади Біблії.

Переклади Біблії у світі: сучасна статистика. Екуменічні переклади як явище новітнього часу.

Тема 8. Переклади Біблії українською мовою (4 год.)

Кирило-Мефодіївська традиція перекладу Біблії та Києво-руська традиція.

Крехівський Апостол. Острозька Біблія. Окремі (часткові) переклади Святого Письма. Переклади М. Шашкевича, О.Бачинського, Я. Левицького, П. Морачевського. Біблійні інтерпретації Г. Сковороди.

Перший повний переклад Біблії українською літературною мовою П.Куліша, І. Нечуя-Левицького та І. Пулюя.

Переклад І.Огієнка. Василянський переклад (І. Хоменко, І.Костецький), В.Барка. Створення Українського Біблійного товариства та четвертий повний переклад Біблії українською літературною мовою. Р. Турконяк та його бачення теорії перекладу Святого Письма.

Тема 9. Збереження тексту Біблії: манускрипти та видання

(2 год.)

Глиняні таблички – “остраконі”, папірус – “біблос” як засоби збереження сакральних текстів стародавнього світу. Пергамент. Форма книг: сувої та зшитки. Біблійні абетки. Структура тексту та спосіб його фіксації. Книжники. Правила переписування Тори. Школи масоретів. Християнські переписувачі Біблії. Палімпсести – “реліктові сховища” давніх текстів Біблії. Біблійні знахідки новітнього часу. Манускрипти ТаНаХу. Найдавніші рукописи Нового Завіту: папіруси, унціали, мінускули, лекціонарії. Цитати отців Церкви. Класифікація Біблійних рукописних традицій.

Рукописні “рецензії” як перші “критичні” видання біблійного тексту. Гекзапала Орігена. Рецензія Лукіана. Біблійні першодруки. Слов’янські класичні першодруки. Поліглоти. Критичні видання Старого та Нового Завітів: Еразм Ротердамський, Т. Без, Максим Грек. Публікації текстологічних матеріалів. Завдання текстуальної критики.

Тема 10. Принципи інтерпретації Біблії. Біблійна герменевтика (4 год.)

Біблійна герменевтика як засіб інтерпретації Святого Письма. Принципи герменевтики. Літературні принципи інтерпретації: врахування оригінального тексту, важливість контексту, паралельні місця, врахування специфіки літературних родів Біблійного тексту. Знання умов написання твору. Недостатність методу цитат і біблійних прикладів. Символізм в Біблії.

Біблійне богослов'я. Біблідієхнавчі дисципліни. Гомілетичне та аналогічне тлумачення Біблії. Біблійна акомодация. Біблійна екзегеза.

Богословські принципи інтерпретації: узгодженість із переданням та вченням Отців Церкви, аналогія віри, "єдність Біблії". Значення герменевтичних принципів для поглибленого вивчення Біблії. Практичне застосування Біблійної герменевтики. Необхідність застосування герменевтичних принципів.

Філософська (загальна герменевтика) і Біблія. Екзистенціалістське та структуралістське тлумачення Біблії. Психологічне тлумачення Біблії. Співвідношення підходів до інтерпретації Біблії.

Рівні, етапи та завдання герменевтичного аналізу (екзегези). Історико-культурний та контекстуальний аналіз. Літературно-критичний аналіз. Теологічний аналіз.

Тема 11. Історичні напрями дослідження і тлумачення Біблії (2 год.)

Давньоєврейська іудейська екзегеза. Талмудична екзегеза: рівні тлумачення. Спіноза як тлумач Біблійних текстів. Сучасна екзегеза в іудаїзмі.

Тлумачення Писання у ранньохристиянській традиції. Патристична екзегеза. Александрійська та Сирійські школи. Середньовічна християнська екзегеза. Екзегеза доби Реформації та Контрреформації. Проблемні аспекти протестантської екзегези, її лібералізація.

Рационалістична біблеїстика. Тюбінгенська школа та її впливи. Міфологічна школа. Марксистська атеїстична критика. "Неогерменевтика". Православно-католицька біблеїстика та екзегеза ХУІІІ-ХХ ст. Міжконфесійні підходи у ХХ ст.

Тема 12. Біблія в системі іудейського та християнського Богослужіння (2 год.)

Біблійні тексти як сакральний феномен. Релігія Ізраїлю та її богослужбові практики. Тора і ТаНаХ у системі іудейських культово-обрядових практик.

Біблійні тексти у християнському Богослужінні. Псалтир у християнській літургічній традиції. Псалтир Службова. Паремії. "Біблійні пісні." Апракоси та лекціонарії. Службове Євангеліє. Євангеліє-Апракос. Апостол-Апракос. Біблійний текст у богослужбових канонах. Біблійні збірки для приватного читання ("четьї"). Хронографи, Пандекти, Палейї. Структурування Біблії для Богослужіння та читання.

Тема 13. Антропологічні виміри трансцендентного у Біблії (філософсько-геологічний аспект) (2 год.)

Людина і Бог у Біблії. Іменування Бога в Біблії. Біблійне розуміння Бога. Персоналістичний монотеїзм. Уявлення про надприродних істот: ангелологія, демонологія. Креативна концепція як засада біблійної антропології. Інтерпретація біблійних образів перших людей. Характерні ознаки біблійної антропології. Поняття серця в Біблії. Біблійна етнологія. Символіка культових речей, предметів та дій.

Поняття Завіту (Заповіту) як основа відношення між Богом і людиною у біблійній традиції. Поняття релігійної віри в Біблії. Класифікація релігійної віри за Келінбергером. Онтологічні підстави релігійної віри. Біблійна концепція релігії Типологія релігій за Біблією..

Тема 14. Біблія як культурно-мистецький феномен (4 год.)

Особливості старозавітньої та новозавітньої біблійної “книжності.” Літературні жанри в Біблії. Літературно-художні форми. Образотворчі засоби та прийоми в біблійних текстах.

Інтерпретація біблійних сюжетів у світовій літературі. Середньовічні обробки біблійних тем. Нове сприйняття Біблії в добу Відродження та Реформації. Впливи біблійних сюжетів на літературну традицію Нового часу.

Біблія і українська література. Біблійні впливи на давньоруську літературу. Ренесансно-гуманістична традиція в українській літературі та Біблія. Біблія в літературній спадщині Г.Сковороди. Біблійні інтерпретації в українській літературі XIX-XX ст. та новітнього часу.

Біблія і театральне мистецтво. Містерії. Театр-вертеп. Біблійні сюжети в класичній та новітній драматургії. Біблія в музичній культурі. Біблійні сюжети в образотворчому мистецтві. Художня естетика Біблії. Біблія в світовому кінематографі.

Тема 15. Світ Біблії у соціально-побутовому та природознавчому аспектах (4 год.)

Праця та господарювання в Біблії. Селище. Сільський дім. Праця в полі. Домашні тварини. Професії та їх соціальний статус в Біблії. Медицина. Культово-обрядова та звичаєва традиція в Біблії. Життя багатих людей. Культура гігієни в Біблії. Традиція кулінарної культури в Біблії. Символіка їжі. Символіка одягу в Біблії. Фінансова система.

Право в Біблії. Витоки біблійного права. Історичний розвиток форм судочинства у Біблії. Структура права в Біблії. Принципи здійснення правосуддя. Закон відплати. Моральні критерії юридичної практики.

Біблійна мирологія. Антиномія “мир-безлад”. Мир як творіння Абсолюту. Мирологічна аксіологія в Біблії. Мир у спільноті. Мир як результат морального діяння. Мир як спосіб реалізації богоподібної особистості

Просторова символіка в Біблії. Небо і земля. Рай і пекло. Едем та Шеол. Пустеля. Гора. Шлях. Хронографічна концепція в Біблії. Лінійність біблійного

часу. Час та вічність. Час як історія. Структурування та періодизація часу в Біблії. Біблійна есхатологія. Біблійна символіка чисел. Тваринно-рослинна символіка в Біблії.

ЛІТЕРАТУРА

Біблійні тексти, інші релігійні тексти та джерела:

Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена. United Bible Societies, 1991; Українське Біблійне Товариство, Київ, 1993.

Новий завіт. Четвертий повний переклад українською мовою. Київ, Біблійні Товариства, 1997.

Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета в рус. переводе с приложениями. Учеб. изд. "Жизнь с Богом", Брюссель, 1973, репр. 1988.

Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета: канонические в русском переводе с объяснительными вступлениями к каждой книге Библии и примечаниями Ч.И. Скоуфилда. М. ВСЕХБ, 1988.

Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета: канонические в русском переводе с параллельными местами. С приложением краткого библейского указателя и объяснительными примеч. пастора Б.Геце. Стокгольм, И.Геце и Институт перевода Библии, 1987, Стокгольм, Изд-во Б.Геце, 1990.

Священные книги Ветхого Завета: в перев. с евр. текста. Вена: Брит. и иностр. библейск. об-во, 1903.

Библия. Тора, Пророки, Писания и Новий Завет: В рус. пер., с парал. текстом на иврите. Иерусалим, 1991.

Толковая Библия, или комментарии на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета (ред. А.П. Лопухина). в 7-ми тт. Спб, 1904-1910 (перевид.: Стокгольм, 1987-1989).

Коран (пер. Г.С. Саблукова. Казань, 1907; репр.: М., Дом Бируни, 1990).

Коран (пер. акад. І.Ю. Крачковського). М., Наука, 19

Апокрифы первых христиан. М., 1989

Тихонравов Н. Апокрифические сказания. С.Пб., 1894.

Вега (В. Гейман). Апокрифические сказания о Христе: Книга Никодима. СМПБ., 1912.

Вега (В. Гейман). Книга Девы Марии. СПб., 1912.

Вега (В. Гейман). Книга Иосифа Плотника. Спб., 1914.

Лопухин А. Незаписанные в Евангелии изречения Христа Спасителя и новооткрытые изречения Его. Спб., 1898.

Памятники древнехрист. письменности в рус. переводе: Апокрифич. сказания о жизни Господа нашего Иисуса Христа и Его Пречистой Матери. М., 1860.

Ранович А. Первоисточники по истории раннего христианства. М., 1933 (перевидання: М., 1990).

Трофимова М. Из рукописей Наг-Хаммади (перевод апокрифа "Евангелие Фомы")//Античность и современность. М., 1972.

Олесницкий А. Руководственные о священном Писании Ветхого Завета сведения из творений св. Отцов и учителей Церкви. Киев, 1894.

Хрестоматия по истории древнего Востока. (ред. В. Струве, Д. Редер) М., 1963.

Pritchard J.B. (ed.). Ancient Near Eastern Texts. Princeton, 1950
The Apocryphical New Testament. Ed. M.J. James. Oxford, 1975.
The New Oxford Annotated Bible with Apocrypha. New York: Oxford University Press. 1991.
The Other Gospels. Non-Canonical Gospel Texts. Edited by Ron Cameron. Philadelphia, PA: Westminster, 1982.
The Wesley Bible. New King James Version. A personal Study Bible for Holy living. Thomas Nelson Inc., 1990.

Довідкова література та коментарі:

Атлас библейской истории. С географическим указателем. Российское Библейское общество, 1995.
Большой путеводитель по Библии. М., 1993.
Библейская энциклопедия. М., 1991.
Библейский атлас (Даули, Тим).
Библейский словарь (Э. Нюстрем).
Геллей Г. Краткий библейский толкователь. Торонто: Мировая христианская миссия, 1984.
Гелей Г. Біблійний довідник Геллея. Торонто, 1985.
Женевская Учебная Библия (б.я. вид.)
Ключевые понятия Библии. Словарь-справочник. С.-Пб., 1996.
Мифы народов мира: Энциклопедия. В 2-х тт. М., 1991.
Новый энциклопедический словарь (изд. Брокгауз и Ефрон)
Симфония на Ветхий и Новый Завет (Сост. И. Проханов. Изд. ВСЕХБ).
Симфония полная. "Библия для всех", 1996.
Тематическая Библия с комментариями. Минск, 1996.
Толковая Библия, или комментарии на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета (ред. А.П. Лопухина). в 7-ми тт. Спб, 1904-1910 (перевид.: Стокгольм, 1987-1989).
Словарь библейского богословия (ред. Кс. Леон-Дюфур). Брюссель, "Жизнь с Богом", 1990, К.-М., 1998.
Релігієзнавчий словник. К., Четверта хвиля, 1996.
Еврейская энциклопедия. (ред Л. Кацнельсона, Л. Гинсбурга) тт. I-XXI, Спб, б.г.
Православная Богословская Энциклопедия (ред А. Лопухина, Н. Глубоковского). СПб., 1900-1911.
Calvocorecci, Peter Who's Who in the Bible. N-Y. 1987.
Evangelical Commentary of the Bible. ed. by W. Ellwell.
Hasting's Dictionary of the Bible. London, 1963.
McKensie J. Dictionary of the Bible. N.Y., 1966.
Miller M., Miller L. Harper's Bible Dictionary. N.Y., 1961.
The Collegeville Bible Commentary. The Liturgical Press. Collegeville, Minnesota.
The International Standart Bible Encyclopediae. Grand Rapids W.M. Eerdmans Publishing Co, 1956
The Illustrated Bible Dictionary, ed. by W.C. Piercy.
The New Jerome Biblical Commentary. -L. 1990.

Вступні твори:

Антонини, Бернардо. Введение в Библию. Москва, б.г.
Бойл Р.Т. Курганы, гробницы, сокровища: Иллюстрированное введение в библейскую археологию. Б.м.: Свет на Востоке, 1991

- Велльгаузен Ю. Введение в Историю Израиля. Спб., 1909.
- Вигуру Ф. Руководство к чтению и изучению Библии. Ветхий Завет. в 2-х тт. М.,1900, 1916.
- Гатри, Дональд. Введение в Новый Зввет. С.-Пб., "Богомыслие", "Библия для всех". 1996.
- Гече Г. Библейские истории. М.,1988.
- Грив, Фред Дж. Обзор Ветхого Завета. "Духовное возрождение",М., 1997
- Как возникла Библия. Christische Literatur-Verbreitung, Bielefeld, 1992.
- Косидовський З. Біблійні оповіді. К.,1978.
- Косидовський З. Сказания евангелистов. М.,1979.
- Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ. М.,1985.
- Лопухин А.П. Библейская история Ветхого Завета. Монреаль,1986.
- Мень А. Как читать Библию.
- Мицкевич В.А. Библиология. в 2-х тт.
- Происхождение Библии (из истории библейской критики) Ветхий Завет. (сост. И. Кривелев) М., 1964
- Свенцицкая И. Тайные писания древних христиан. М.,1981.
- Тенни, Мерілл К. Мир Нового Завета. Б.м.: International Correspondence Institute. 1990.
- Шифман И. Ветхий Завет и его мир. М.,1988.
- Шульц, Самуїл Дж. Мир Ветхого Завета. Б.м.: International Correspondence Institute. 1991.
- Шульц С.Дж. Ветхий Завет говорит... Вена: ВЕЕ International,1991.
- Щедровицкий Д. Введение в Ветхий Завет. Книга Бытия. М.,1994.
- Эби Э. Краткое введение в Библию. Корнталь,1989.
- Юнгеров П. Общее историко-критическое введение в священные ветхозаветные книги. Казань, 1910.
- An Introduction to the Bible: A Jorney into Three Words. 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1990.
- Koester, Helmut. Introduction to the New Testament. Berlin, 1982.
- Prickett, Stephen and Barnes, Robert. The Bible. Cambridge Univ. Press,1991
- Renfold, Rolf. The Old Testament: an Introduction. London,1985.

Додаткова література до курсу:

1. Література, рекомендована до окремих розділів та подана в розділі "Бібліографія" підручника "Біблієзнавство. Вступний курс".
2. Велику бібліографію біблієзнавчої літ-ри кирилицею та латиницею див. тжж в: Мень А. История религии в 7 тт.; т. 5, с. 383-418.; т. 7, с. 346-370.
3. Бібліографію літ-ри, друкованої латинським шрифтом, див. також в: Гатри, Дональд. Введение в Новый Завет. С.-Пб., "Богомыслие", "Библия для всех". 1996. - С.806-856.

Практичні (семінарські) заняття:

Тема 1. Структурний аналіз біблійних текстів

1. Принципи структурного налізу Біблії.
2. Структура Старого Завіту
3. Структура Нового завіту

Антонини, бернардо. Введение в Библию.-М.1993
Бартелеми Д. Бог и его образ: почерк библейского богословия. Милан, 1998
Біленький М. О мифологии и философии Библии. М., 1977
Гече Г. Библейские истории. – М., 1998
Грив Ф.Д. Обзор Ветхого Завета.- М., 1997
Коган С. Библия в истории культуры- М., 1995
Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ.-М, 1985.
Косідовський Біблійні оповіді._ К.. 1978.
Лезов С.В. История и герменевтика в изучении Нового Завета.- М., 1996

Тема 2. Біблійна герменевтика і принципи інтерпретації Святого Письма

1. Основні герменевтичні принципи дослідження Біблії.
2. Біблійне богослов'я.
3. Філософські підходи до інтерпретації Біблії.

Антонини, бернардо. Введение в Библию.-М.1993
Бартелеми Д. Бог и его образ: почерк библейского богословия. Милан, 1998
Біленький М. О мифологии и философии Библии. М., 1977
Гече Г. Библейские истории. – М., 1998
Грив Ф.Д. Обзор Ветхого Завета.- М., 1997
Коган С. Библия в истории культуры- М., 1995
Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ.-М, 1985.
Косідовський Біблійні оповіді._ К.. 1978.
Лезов С.В. История и герменевтика в изучении Нового Завета.- М., 1996

Тема 3. Біблійна моральна доктрина

1. Моральна доктрина Старого Завіту.
2. Новозавітні моральні принципи.

Компаративістичний аналіз старозавітної та новозавітної моральної концепції

Коган С. Библия в истории культуры- М., 1995
Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ.-М, 1985.
Косідовський Біблійні оповіді._ К.. 1978.
Лезов С.В. История и герменевтика в изучении Нового Завета.- М., 1996
Мень А. Мир Библии.-М., 1990
Мицекивч А. Библиология.- В 2-х т.-М., 1995
Ренан Є. Євангелія. Ярославль, 1993.
Сантала, Ристо Мессия в Ветхом Завете, -М.. 1995
Фи, Гордно. Экзегетика Нового Завета.-М.. МП, 1993Шифман Ветхий завет и его мир.-М.. 1998
Шульц. С. Дж. Мир Ветхого завета.-М., 1991
Эби Э. Краткое введение в Библию. М., 1989.

Тема 4. Порівняльний аналіз синоптичних Євангелій

1. Постать Ісуса Христа в синоптичних Євангеліях.
2. Концепція Абсолюту-Логосу в синоптичних Євангеліях
3. Структурний аналіз синоптичних Євангелій: порівняльний контекст

Антоніні, бернардо. Введение в Библию.-М.1993
 Бартелеми Д. Бог и его образ: почерк библейского богословия. Милан, 1998
 Біленький М. О мифологии и философии Библии. М., 1977
 Гече Г. Библейские истории. – М., 1998
 Грив Ф.Д. Обзор Ветхого Завета.- М., 1997
 Коган С. Библия в истории культуры- М., 1995
 Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ.-М, 1985.

Тема 5. Біблія в системі світової культури

1. Літературні жанри в Біблії
2. Біблійні мотиви у світовій літературі.
Біблійні мотиви в образотворчому мистецтві.

Гече Г. Библейские истории. – М., 1998
 Коган С. Библия в истории культуры- М., 1995
 Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ.-М, 1985.
 Косідовський Біблійні оповіді._ К.. 1978.
 Лезов С.В. История и герменевтика в изучении Нового Завета.- М., 1996
 Мень А. Мир Библии.-М., 1990
 Мицекивч А. Библиология.- В 2-х т.-М., 1995
 Ренан С. Євангелія. Ярославль, 1993.
 Шульц. С. Дж. Мир Ветхого завета.-М., 1991
 Эби Э. Краткое введение в Библию. М., 1989.

Тема 6. Біблія та українська духовна культура

1. Біблія в українській літературі
2. Біблійні мотиви в українському кінематографі.
3. Біблійні сюжети в українському образотворчому мистецтві.

Антоніні, бернардо. Введение в Библию.-М.1993
 Бартелеми Д. Бог и его образ: почерк библейского богословия. Милан, 1998
 Біленький М. О мифологии и философии Библии. М., 1977
 Гече Г. Библейские истории. – М., 1998
 Грив Ф.Д. Обзор Ветхого Завета.- М., 1997
 Коган С. Библия в истории культуры- М., 1995
 Кривелев И.А. Библия: историко-критический анализ.-М, 1985.
 Косідовський Біблійні оповіді._ К.. 1978.
 Лезов С.В. История и герменевтика в изучении Нового Завета.- М., 1996
 Мень А. Мир Библии.-М., 1990
 Мицекивч А. Библиология.- В 2-х т.-М., 1995

Сулим. В. Библия і українська література. – К, 1998

Сошенко К. Біблійні мотиви в образотворчому мистецтві України.- К., 2002

Тематика есеїстичних робіт:

1. Канон Старого Завіту: історія та структура
2. П'ятикнижжя: філософсько-богословський аналіз.
3. Креативна концепція Старого Завіту.
4. Переклади Старого Завіту.
5. Апокрифічні старозавітні твори.
6. Канон Нового Завіту: історія та структура.
7. Порівняльний аналіз синоптичних Євангелій.
8. Постать Ісуса Христа: євангельська інтерпретація.
9. Книга Діян апостолів як історичне джерело ранньохристиянської традиції.
10. Давньоєврейська абетка.
11. Основні етапи біблійної історії.
12. Біблійна археологія.
13. Основні принципи гомілетики.
14. Світ природи в Біблії.
15. Богословська концепція Біблії.
16. Біблія як феномен світової літератури.
17. Біблійні сюжети у сучасній світовій літературі.
18. Біблійна проблематика у світовому кінематографі.
19. Біблійні норми – “закони”, “приписи” та “настанови”
20. Професії у Біблії.
21. Біблійні сюжети у світовій музичній культурі Нового та новітнього часу.

Екзаменаційні питання

- Склад та структура Біблії.
- Етимологія походження назви Біблії та її складових частин.
- Апокрифічні та канонічні книги Біблії.
- Порівняння канонів в різних конфесійних традиціях.
- Мови Біблії.
- Найдавніші переклади Біблії.
- Слов'янські переклади Біблії. Переклади старою та сучасною українською мовами.
- Біблія та герменевтична проблема.
- Історія релігійних тлумачень Біблії: давньоєврейська екзегетика.
- Історія релігійних тлумачень Біблії: патристика.
- Історія релігійних тлумачень Біблії: середньовічна екзегетика.
- Історія релігійних тлумачень Біблії: Реформація та рух пієтизму.
- Історія релігійних тлумачень Біблії: ліберальний протестантизм.
- Історія релігійних тлумачень Біблії: "діалектична теологія" та неортодоксія.
- Непогрішимість Біблії як базове положення релігійної герменевтики: визначення II Ватиканського собору, "Чиказькі заяви".
- Історія раціоналістичної критики Біблії: античні критики.
- Історія раціоналістичної критики Біблії: єврейський скептицизм.
- Історія раціоналістичної критики Біблії: Б. Спіноза.
- Історія раціоналістичної критики Біблії: біблеїсти XVIII-XIX ст.
- Історія раціоналістичної критики Біблії: Тюбінгенська школа.
- Історія раціоналістичної критики Біблії: гегельянство та неогегельянство.
- Історія раціоналістичної критики Біблії: атеїстична критика.
- Техніка користування бібліографічним апаратом Біблії. Допоміжна література для вивчення Біблії.
- Біблія в системі іудейського та християнського культу.
- Поширення Біблії у світі. Біблійні Товариства.
- Старий Заповіт в системі культури стародавнього Близького Сходу.
- Формування іудейської релігії.
- П'ятикнижжя: склад; назви книг в іудаїстській та християнській традиціях.
- Основний зміст книг П'ятикнижжя.
- Синайське законодавство як кодекс релігійного та суспільного життя.
- Історичні криги Біблії в контексті історії Стародавнього Світу.
- Хронологія історичних подій, зображених у Біблії.
- Вавилонський полон та епоха "Реставації".
- Загальнокультурні та світоглядні засади старозавітного історизму. Джерела психологізації історії.

- Пророцькі книги Старого Заповіту.
- Пророки як релігійні та моральні вчителі.
- Старозавітні пророцтва про Месію: погляд християн.
- Повчальні книги Старого Заповіту.
- Моральна проблематика Старого Заповіту.
- Новозавітний канон: датування та авторство окремих книг.
- Канонізаторська діяльність християнської Церкви.
- Апокрифи новозавітної доби.
- Синоптичні Євангелія та синоптична проблема.
- Своєрідність Євангелія від Івана.
- Дії Св. Апостолів як джерело знань про історію ранньої Церкви.
- Структура, семантика та символізм Нагірної проповіді.
- Символіка Пасхи-Воскресіння та П'ятидесятниці.
- Розвиток християнського богослов'я в Посланнях св. Апостолів.
- Сутність опозиції апп. Петра і Павла в питанні про спасіння.
- Апокаліпсис в контексті біблійної апокаліптики та зародження християнської релігії.
- Особа Ісуса: історичний та міфологічний підходи.
- Христос як Боголюдина: своєрідність трактування Божества.
- Христос в нехристиянських традиціях.
- Старозавітні моральні настанови та Мораль Нового Заповіту: чи відбулися якісні зміни
- Віри релігійної поняття в Біблії.
- Символіка простору в Біблії.
- Символіка часу та вічності у Біблії.
- Біблійна символіка чисел.
- Природа в Біблії: символіка стихій; тваринна та рослинна символіка.

Модульна перевірка знань проводиться за результатами вивчення

- **Модуль 1.- виконується за результатами вивчення 1-7 тем та написання есеїстичних робіт**
- **Модуль 2.- виконується за результатами вивчення 8-15 тем та написання есеїстичних робіт**